

OKTAY UYGUN
NOAM CHOMSKY
AYŞEN CANDAŞ BİLGEN
DOĞU ERGİL
BASKIN ORAN
MERAL DANIŞ BEŞTAŞ
FATMA BENLİ
FERHAT KENTEL
SAMİM AKGÖNÜL
ROBER KOPTAŞ
NAZAN MAKSUDYAN
HAMİT BOZARSLAN
MEHMED UZUN
ALİŞAN AKPINAR
HAMZA TÜRKMEN
AHMET YAŞAR OCAK

TÜRKİYE'DE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

ERDOĞAN AYDIN
ERTUĞRUL KÜRKÇÜ
SEYFİ ÖNGİDER
HÜLYA GÜLBAHAR
HANDAN ÇAĞLAYAN
LEMAN YURTSEVER
YEŞİM BAŞARAN
HASAN SALTIK
AYHAN BİLGEN
EREN KESKİN
ARİF ALİ CANGI
ÖZGÜR GÜRBÜZ
EROL ÖNDEROĞLU
ÜMİT KARDAŞ
CAN BAŞKENT
AYŞE GÜNAYSU

Editörler: Taner Koçak, Taylan Doğan, Zeynep Kutluata

SUNUŞ

Aşağıda okuyacağınız yazıyı bilmem Türkiye insanına takdim etmeye ihtiyaç var mı? Var tabii.

Çünkü ülkemizde her Allah'ın günü o kadar "mazarrat" oluyor ki insanların, bunların hepsine yetişmesine, hepsini okumasına imkân ihtimal yok. Onun için "Azınlık Raporu"nu birkaç satırla hatırlatayım.

Bu biraz değişik bir konu, çünkü "kemiksiz", tam "lop et" bir insan hakları konusu. Bir sivil toplum eylemi değil. Bir sosyalist eylem değil. Bir Kürt veya gayrimüslim eylemi değil. Ezilmiş, mazlum eylemi değil. Bu sebepten, bu gruplara uzak insanların kolayca reddedebileceği bir durum değil. İnanın veya inanmayın, usulüne göre hazırlanmış basit bir resmi rapor. Devletin kurduğu, Başbakanlık'a bağlı olduğu resmi bir kuruluşun Resmî Gazete'de çıkmış yönetmeliğinin maddeleri gereği hazırlanmış bir rapor. Zaten büyük ölçüde bunun içindir ki düşman çevrelerin bu kadar büyük tepkisini çekti.

Bu Rapor'un hazırlanışına giden süreç şöyle: Ben Türkiye'deki resmi veya gayri resmi azınlıkların uluslararası antlaşmalar açısından durumunu biliyordum. New York Üniversitesi'nden Türkiyeli bir kadın öğretim üyesi (Zehra Kabasakal) o sırada bana yazdı. Türkiye'de İnsan Hakları diye bir kitap hazırlıyormuş, oraya bir makale istedi. Sadece uluslararası belgelere göre durumu yazabileceğimi, içteki durumu bilmediğimi söyledim. İsrar etti. Neyse. Oturup içteki belgelere (yasalar, yönetmelikler vs.) göre de durumu öğrendim. Şu anda güncelleştirilmiş beşinci baskısı İletişim'den çıkmakta olan Türkiye'de Azınlıklar kitabı böyle yazıldı.

İşte, Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulu'nun kurulması ve "Azınlık Hakları ve Kültürel Haklar" alt-komisyonunun çalışmaya başlaması tam bu sıraya rastlar. Alt-komisyonunda benden başka akademisyen yoktu. Dolayısıyla Rapor'u hazırlamak bana düştü. Olay budur. Bu Rapor, sözünü ettiğim kitabın kimi önemli yerlerinin bir özetinden ibarettir. Ama "Türkiyeli" terimi gibi "toprak" esasına dayalı bir ortadireği, "Türk" gibi etnik ve dinsel bir ortadireğin yerine geçirmeyi amaçladığı içindir ki, bilerek veya bilmeyerek ırkçı-dinci olanların saldırılarına yol açtı. O sırada saldırının şiddeti karşısında şaşırıyordum. Niye bu

kadar telaşlandıklarını sonra anlayabildim. Haklıydılar. Eşitlikçi bir Türkiye'nin teorik temelini atmaya çalışan bir Rapor tabii ki fevkalade tehlikeliydi.

Mesele bu kadar basittir.

Baskın Oran
25 Ağustos 2008

"AZINLIK RAPORU" NUN HİKÂYESİ

Baskın Oran

1 Ekim 2004'te, Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulu ("Danışma Kurulu"), başka raporların yanı sıra, kendi bünyesindeki Azınlık Hakları ve Kültürel Haklar Çalışma Grubu'nun raporunu (bundan sonra "Rapor" diye geçecektir) kabul etti.

17 Şubat 2006'da, Ankara 28. Asliye Ceza Mahkemesi'nde görülen bir davada savcı, Rapor'un yazarı ve Rapor'u kabul eden kurul başkanından oluşan iki şüphelinin¹ Rapor aracılığıyla "devlet organlarını aşağılamak" ve "halkı kin ve düşmanlığa tahrik" suçlarından ötürü beş yıla kadar hapis cezasına çarptırılmasını talep etti.

Bir Batılı açıdan bu tür şeyleri anlamak her zaman kolay olmayabilir. Bu nedenledir ki bu olayları Rapor'un yazıldığı ve davanın görüldüğü ortamla bir parça ilişkilendirmek yardımcı olabilir. İşe, olayın farklı taraflarını ve belgeleri anlatarak başlamak gerekiyor.

Danışma Kurulu

Danışma Kurulu, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) katılımı için yerine getirilmesi gereken Kopenhag siyasi kriterlerinin insan hakları hükümlerine uyma çabası çerçevesinde 12 Nisan 2001 tarihinde çıkarılan 4643 sayılı kanunla kurulmuştur. Helsinki Zirvesi'nde, Türkiye'nin "diğer aday ülkelerle aynı kriterlere dayalı olarak Birlik'e katılacağı" dile getirildiğinde, bu kurulun kurulması gerekli hale gelmiştir.² Kanunun Ek 5. maddesi şu şekildedir:

İnsan haklarına ilişkin olarak ilgili Devlet kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları arasında iletişim sağlamak ve insan haklarını kapsayan ulusal ve uluslararası konularda danışma organı olarak görev yapmak üzere ... Danışma Kurulu oluşturulmuştur. Danışma Kurulu, insan hakları ile ilgili bakanlık, kamu kurum ve kuruluşları ile meslek kuruluşları temsilcileri, insan hakları alanında faaliyet gösteren sivil

* Bu makalenin tamamı, *Regent Journal of International Law* dergisinin 2007 tarihli 5. cilt, 1. sayısında (s. 1-93) yayımlanmıştır. Yazarın izniyle, kitap için makalenin sadece "Giriş" bölümünü çevirdik. Çeviren: Defne Orhun. —y.h.n.

1 1 Haziran 2005'te yürürlüğe giren yeni Türk ceza sistemine göre, kişi soruşturma esnasında "şüpheli" konumundadır; iddianamenin sunulmasının ardından ise "sanık" olarak adlandırılmaktadır. Türk Ceza Kanunu (TCK) 67. madde, bkz. <http://www.ihracatkontrol.org/web/dosyalar/mevzuat/11.doc> (30.01.2007'de erişildi).

2 Sonuç Bildirisi, Avrupa Birliği Helsinki Zirvesi (10-11.12.1999), bkz. <http://www.dpt.gov.tr/abigm/abtb/Zirveler/1999%20Helsinki%2010-11%20Aralik.pdf>.

toplum kuruluşları temsilcileri ve bu alanda yayınları ve çalışmalarını bulunan kişilerden oluşur ... Danışma Kurulunun giderleri Başbakanlık bütçesinden karşılanır.

Şu andaki Danışma Kurulu yönetmeliği 23 Kasım 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin 5. maddesinde tanımlanan görevler arasında, insan hakları konusunda tavsiye niteliğinde raporlar hazırlanması hususu özellikle vurgulanmaktadır:

- İnsan haklarının geliştirilmesi ve korunmasına ilişkin konularda görüş bildirmek, tavsiyelerde bulunmak, öneriler ve raporlar sunmak;*
- Yürürlükteki mevzuatın ve yasa tasarılarının insan hakları temel ilkeleri, uluslararası belgeler ve mekanizmalarla uyumlu hale getirilmesi için uygun gördüğü konularda görüş bildirmek, idari önlemlerin alınmasını tavsiye etmek;*
- İnsan haklarına ilişkin olarak ilgili Devlet kuruluşları ile üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları arasında iletişim sağlamak.*

Yönetmeliğin 6(f). maddesi, Danışma Kurulu toplantılarının (olağan olarak yılda üç kez) üye tam sayısının yarısından bir fazlası ile yapılmasını ve kararların toplantıya katılan üyelerin yarısının bir fazlası ile alınmasını şart koşmaktadır.

Azınlık Raporu

Danışma Kurulu'nun 26 Şubat 2003 tarihinde gerçekleştirilen ilk toplantısında, Marmara Üniversitesi'nde anayasa hukuku profesörü olan İbrahim Kaboğlu başkanlığa seçilmiştir. Ayrıca, ilgili alanlarda raporlar hazırlamak üzere 13 farklı çalışma grubu tesis edilmiştir. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde uluslararası ilişkiler profesörü olan Baskın Oran, Azınlık ve Kültürel Haklar Çalışma Grubu başkanı olarak seçilmiştir.

Danışma Kurulu genel kurulu yaklaşık bir buçuk yıllık bir çalışmanın ardından, 1 Ekim 2004'te, Azınlık ve Kültürel Haklar Raporu'nu üçüncü kez görüşmek üzere toplanmıştır. O sabahki toplantıda, toplam 78 kurul üyesinden 67'si hazır bulunmuştur. Hararetli tartışmaların ardından, akşamüstüne doğru oylama yapılmıştır: 24 lehte, 7 aleyhte ve 2 çekimser oy. Bunun yanı sıra, "Paris İlkeleri"³ ve daha önceki bir toplantıda varılmış olan bir fikir birliği uyarınca, devlet kurumu temsilcilerinin hemen hepsi oy kullanmaktan imtina etmiştir⁴. (Bu durum, Azınlık Raporu davasındaki tüm tanıklarca da ifade edilmiştir.) Oylamaya yönelik hiçbir itirazda bulunulmamış ve başkan, Rapor'un kabul edildiğini ve Profesör Oran'dan, daha önce benzer durumlarda yapmış olduğu üzere

3 Bkz. genel olarak, Paris İlkeleri, G. K. Kararı 48/134, 85. oturum, Mtg., U.N. Cod. A/RES/48/134 (20.12.1993). İnsan haklarının savunulması ve teşvikine ilişkin Paris İlkeleri ilk kez 1991 yılında, insan hakları kuruluşlarının yaptığı bir toplantıda oluşturulmuş ve kabul edilmiştir.

4 Bir temsilcinin elini kaldırıp "çekimserim" dediği çekimser kalma durumunun aksine, bu kamu görevlileri, prensip olarak, hazır bulunmalarına rağmen oylamada yer almak istememişlerdir. Oy kullanmaktan imtina etmek yaklaşık iki yıl önce Danışma Kurulu kurulduğunda Başkan Kaboğlu tarafından önerilen Centilmenlik Anlaşması'nın bir parçasıydı.

ifadelerin tonunu yumuşatmak için metinde ufak değişiklikler yapmasını isteyeceğini açıklamıştır. Oran, söz konusu ufak değişiklikleri, Rapor'un özüne müdahale etmemesi kaydıyla yapmayı kabul etmiştir.

Ne yazık ki ilerleyen haftalar bu kadar sakin geçmemiştir. 22 Ekim'de, Rapor resmen Başbakanlık'a sunulmuş ve bir basın toplantısı düzenlenmiştir. Basın toplantısı esnasında, Danışma Kurulu üyelerinden biri olan Fethi Bolayır, Profesör Kaboğlu'nun konuşmasını kesmiş ve televizyon kameraları önünde, bu "büyük ihanet" olayını savcılığa taşıyacağını açıklamıştır.⁵

Bununla da kalınmamış, Profesör Kaboğlu ı Kasım'da medya temsilcilerine Rapor'un bir özetini okurken, Danışma Kurulu üyelerinden biri olan Türkiye Kamu-Sen Konfederasyonu (sağ görüşlü kamu çalışanları sendikası) temsilcisi Fahrettin Yokuş fırlayıp metni Kaboğlu'nun elinden almış ve "bu rapor Türkiye'yi bölmeyi amaçlıyor. Ülkemize karşı dış güçlerce desteklenen bir komplo bu" diyerek yırtmıştır.⁶ Yokuş, ertesi gün bir basın toplantısı düzenleyerek, "bu raporu değil bir defa, bin defa karşımıza çıksa yırtar atarız. Kimseye fiziki bir saldırı düzenlemedim, demokratik hakkımı kullandım" demiştir.⁷

Milletvekili Süleyman Sarıbaş, Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsünde "azınlık arayanlar, babalarının kim olduğunu analarına sorsunlar" ifadesini kullanmıştır.⁸ Türkiye Kamu-Sen Konfederasyonu Başkanı Bircan Akyıldız, düzenlediği basın açıklamasında, "bu Anavatanımıza ihanettir. Toprağın bedeli kandır. Gerekirse bu kan dökülecektir" açıklamasında bulunmuştur.⁹

5 "Human Rights Report May End Up In Court", *Turks.US*, 25.10.2004, bkz. <http://www.turks.us/article-story-20041025125652305.htm> (28.01.2007'de erişildi).

6 "Human-rights Rules of EU Rankle Turkey", AP Flash Bulletin, 28.11.2004, bkz. <http://www.flash-bulletin.de/2004/eNovember29.htm> (28.01.2007'de erişildi).

7 Bkz. "Crimes of Discrimination, Racism and Hatred in Turkey", Human Rights Agenda Association: Reform the Penal Code for Human Rights, <http://www.rightsagenda.org/main.php?id=61&lg=en> (28.01.2007'de erişildi). Ayrıca bkz. "They Tore Up the Minority Report", *Turkish Daily News*, 03.11.2004.

8 "Şimdiki liboş AB'de finoş", *Hürriyet*, 27.10.2004, bkz. <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=268118>. Oran ve Kaboğlu tarafından Milletvekili Sarıbaş aleyhine dava açılmış ve Sarıbaş tazminat ödemeye mahkûm edilmiştir. Fakat bu karar, 16 Ocak 2007 tarihinde Yargıtay tarafından (bir üyenin karşı oyuna rağmen) bozulmuştur. Dolayısıyla dava asliye hukuk mahkemesine geri gönderilmiştir. Çok geç yayımlanan hukuki gerekçe özetle şöyledir: "Raporun sorumluları çok geniş bir ifade sorumluluğundan faydalanarak çok ağır eleştirilerde bulunmuşlardır. dolayısıyla bir dereceye kadar ağır eleştirilerle karşılaşacaklarını tahmin etmeliydiler. Öte yandan, bir milletvekilinin bu denli önemli bir konuda görüşlerini açıklaması beklenir." Mahkeme "... analarına sorsunlar" cümlesi hakkında hiçbir yorumda bulunmamıştır. Bu gerekçe ("kendileri çok ağır eleştirilerde bulunmuş oldukları için bir dereceye kadar ağır eleştirilerle karşılaşacaklarını tahmin etmeleri gerektiği") Türkiye'de, "ifade özgürlüğü" nun yerini alan bir çeşit "hakaret özgürlüğü" haline gelmiştir ve Mart 2007 sonuna dek iki profesör tarafından açılmış (ve kaybedilmiş) olan daha başka sekiz hakaret davasında kelimesi kelimesine tekrar edilmiştir. Açılan bu tür davaların toplam sayısı 14'tür. Bkz. B. Oran, "Savcı ve yargıçlarımızı açık mektup", *Agos*, 16.02.2007, www.agos.com.tr.

9 Bkz. *Yeniçağ*, 27.10.2004.

Sağcı protestocular çırgından çıktığı için ve AB Zirvesi'nin katılım müzakerelerinin başlama tarihini resmen açıklayacağı gün olan 17 Aralık 2004'ten önce sorun yaşanmasını istemediği için hükümet, bu meselenin dışında kalmaya çalışmıştır. Fakat "Türkçü-İslamcı" eğilimleriyle tanınan Adalet Bakanı Cemil Çiçek, Rapor'u "entel fitne" olarak nitelmiştir.¹⁰ Danışma Kurulu'na sekreteryaya hizmeti sunmakla görevli bir devlet organı olan İnsan Hakları Başkanlığı Başkanı, basına yaptığı açıklamada, Rapor'un resmi nitelik taşımadığını söylemiştir.¹¹ (Bu açıklama daha sonra, Azınlık Raporu davasında savcı tarafından kullanılacaktır.)

Öte yandan, Yargıtay Başsavcısı Nuri Ok da Rapor aleyhinde atıp tutan koroya katılmıştır. Başsavcı iki ayrı ortamda, "Türkiyeli¹² kavramı; Türk ulusunu reddeden, ayrışma ve bölünmeye zemin hazırlayan fevkalade zararlı bir kavramdır" ifadesini kullanmıştır.¹³ Bunların aksine, başta Üç Büyükler (İnsan Hakları Derneği, Türkiye İnsan Hakları Vakfı ve Mazlumder) olmak üzere Türkiye'deki insan hakları örgütleri, Rapor'a koşulsuz destek sunduklarını açıklamışlardır.¹⁴ Rapor'un açıklanmasının ardından Başbakanlık'ın, Kurul Başkanı Kaboğlu'nun görevinin sona erdiğini ve daha önce 4 Şubat 2005'te yapılması kararlaştırılmış olan Danışma Kurulu toplantısının, bunun yerine, yeni bir başkan seçmek için ertesi gün toplanması gerektiğini ilan etmesi de dikkat çekicidir.¹⁵ Bu tarih geldiğinde, toplantı Başbakanlık tarafından iptal edilmiştir. Bunun üzerine, bu kararı protesto eden Profesör Kaboğlu ve başkanlık ekibi de istifa etmiştir.¹⁶

Kovuşturma

Rapor'un kamuya açıklanmasından on ay sonra, savcı iki nedenden ötürü soruşturma başlatmaya karar vermiştir. Bu nedenlerden ilki, biri 22 Ekim 2004 tarihinde yapılan

10 Bkz. *Radikal*, 19.11.2004, <http://www.radikal.com.tr> (31.01.2007'de erişildi).

11 "Human Rights Report on Minorities Stirs Controversy", Türkiye'den Seçme Haberler, TÜSIAD-US internet sitesi, (19-25.10.2004); bkz. <http://www.tusiad.us/qoo6iFRzW.cfm?CONTENT>.

12 "Türkiyeli", "Türkiye'den" ve son kertede "Türkiye vatandaşı" anlamına gelmektedir. Bu terim, *etnik* vatandaşlık ifadesi olan "Türk" teriminin aksine *toprağa dayalı* vatandaşlığı ifade etmektedir. Diğer bir deyişle, "Türkiyeli" İngilizcede "Britanyalı" terimine karşılık gelirken, "Türk" terimi "İngiliz" teriminin eşdeğeridir.

13 Bkz. "Ok Says Separatists Efforts Partially Successful", *Turkish Daily News*, 30.04.2005; "Calls for Judicial Reforms Increase", *Turkish Daily News*, 30.04.2005. Lexis ACC-NO: A200411052D1-9A98-GNW'den ulaşılabilir.

14 Ayrıca bkz. Baskın Oran, "Rapor'un Bütün Öyküsü", *Birikim*, sayı 188, Aralık 2004, s. 17.

15 Profesör Kaboğlu'nun görev süresi üç yıldır; kendisi, yukarıda belirttiği gibi, 26 Şubat 2003'teki ilk toplantıda seçilmişti. Fakat Başbakanlık bu süreyi, o esnada insan haklarından sorumlu bakan olan Arseven'in, ilgili şahıslara Danışma Kurulu üyesi olarak atandıklarını bildiren tebliğ mektubunu gönderdiği tarih olan 5 Şubat 2002'den başlayarak hesaplamıştır.

16 Bkz. "IHDK Board Resigns, Saying They Were Pushed Out", *Turkish Daily News*, 08.02.2005, <http://www.turkishdailynews.com.tr/article.php?enewsid=5448>. Ayrıca bkz. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), Immigration and Nationality Directorate, Country Information and Policy Unit, *Türkiye Ülke Raporu*, 6.382 (Nisan 2005), <http://www.unhcr.org/home/RSDCOI/429f15da4.pdf>.

basın toplantısını kesip engelleyen şahıs olmak üzere iki kişinin bireysel şikâyetinden, ikincisi ise bizzat savcının kendisinden kaynaklanmaktadır.¹⁷

Soruşturma süreci on ay sürmüş ve savcının 14 Kasım 2005 tarihinde, yani Rapor'un açıklanmasının üzerinden bir yılı aşkın bir süre geçtikten sonra bir iddianame sunmasıyla neticelenmiştir. Kovuşturma, Türk Ceza Kanunu'nun (5237 sayılı kanun) 216/1. ve 301/2. maddeleri kapsamında başlatılmıştır. 216/1. madde şu ifadeyi taşımaktadır:

Halkın sosyal sınıfı, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini, diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik eden kimse, bu nedenle kamu güvenliği açısından açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması halinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

301/2. madde ise şu hükmü taşımaktadır:

Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini, Devletin yargı organlarını, askerî veya emniyet teşkilatını alenen aşağılayan kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Bu maddenin son fıkrası da –30 Temmuz 2003 tarihinde 7. AB Uyum Paketi'nin bir parçası olarak eklenmiştir– şunu öngörmektedir:

Eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz.

İddianame¹⁸

Savcının iddianamesi uzun (yedi sayfalık Rapor'a karşı on bir sayfa, tek boşluklu), olağandışı/alışıl gelmedik bir belgedir. Karmaşık bir tarzda yazılmış olmasına rağmen, önceden tasavvur edilmiş bir planı takip ediyor gibi görünmemektedir. Yine de, iddianameyi altı bölüm halinde analiz etmek mümkündür:

(1) Usule ilişkin bir giriş, (2) Danışma Kurulu'nu teşkil eden ve kurulun oylama prensipleri açısından geçerli olan ilkelerin sunumu, (3) Ceza Kanunu'nu ihlal ettiği iddia edilen ve kovuşturmanın sebebi olarak ileri sürülen vakalar, (4) Rapor'u çürütmeye ilişkin bir bölüm, (5) Oylamanın şeklen ihlal edildiği iddiaları ve bu iddiaların yüklenen suçlarla ilintisi, ve son olarak (6) 301/2. ve 216/1. maddelere ilişkin bir tartışma.

Rapor'un çürütülmesine ilişkin bölüm, bir iddianameden bekleneceği üzere Rapor'un belirli bölümlerinin belirli hukuki ihlaller barındırdığını öne sürmek ve kanıtlamak yeriné, Rapor'da yer alan akademik analizlere ve tavsiyelere karşı çıkmaktadır. Türkiye'nin, azınlıkları "sadece gayrimüslimler" olarak tanımlaması dışındaki her türlü tanımın tehlikeli olduğunu kanıtlamaya çalışmaktadır. İddianamede şu ileri sürülmektedir:

¹⁷ Edwards Grieves, "Suppressing Academic Debate: The Turkish Penal Code-Trial Observation Report", (der.) Joanna Hunt ve diğerleri, KHRP, 2006. Bkz. <http://khrp.org/publish/p2006/Suppressing%20Academic%20Debate%20ONLINE.pdf>. Davanın unsurları ve aşamaları konusunda bu kaynaktan yararlanılmıştır.

¹⁸ Basın Savcılığı, iddianame No: 2005/250 (Ankara 1. Asliye Ceza Mahkemesi, 14.11.2005).

Dolayısıyla Lozan Antlaşması ile kabul edilen "azınlık" kavramı dışında yeni bir azınlık tanımının ve uygulamasının yapılması/yaratılması bir kaosa yol açacak, içerisinde birçok etnik grup bulunan Devletin üniter yapısını, ülkenin bütünlüğünü ve milletin bölünmez bütünlüğünü tehlikeye düşürecek bir sonuca yol açacaktır.

Ancak savcı bu iddiayı dile getirirken, bunun açıkça gayrimüslimlere yönelik bir ayrımcılık oluşturduğunun ve gayrimüslimleri karaladığının farkında değildir: "Yani Türkiye'deki azınlıklar Müslüman olmayan vatandaşlardır ... Bu unsurların dışında bulunan ve bu Devletin kuruluşunda rol oynayan ve sınırları içinde yer alan, vatandaşı olan bütün unsurlar 'azınlık' olmayıp Devletin asli, egemen unsurudur."

İddianame, Rapor'da dile getirilen, "milletin bölünmez bütünlüğü" kavramının bir Batılıya son derece ters geleceği, zira bu terimin bu milleti oluşturan alt kimliklerin inkârı anlamına geldiği ve dolayısıyla da demokrasinin reddi sonucunu doğurduğu savına karşı çıkmaya devam etmektedir. Bu iddiasını kanıtlamak için Fransa ve İspanya'yla kıyaslamalarda bulunmaya kalkışarak tehlikeli sulara dalmaktadır.¹⁹

Rapor'un Anayasa Mahkemesi kararlarına yönelik eleştirileri konusunda ise, iddianame, "Anayasa Mahkemesi pek çok kararı ile Türkiye'de demokrasi ve özgürlüklerin yolunu açan çağdaş yorumlarda bulunmuştur" diyerek mahkemeyi savunmaktadır. Ardından da, Rapor'un, etnik çağrışımları bulunan "Türk" kelimesi yerine toprak temeline dayalı "Türkiyeli" kelimesinin kullanılması yönündeki tavsiyesini, "İngiltere devleti vatandaşına İngiltereli değil İngiliz demektir ... Fransa milleti [birçok etnik unsurdan oluşmaktadır ve bir Fransız vatandaşı] 'Je suis Français' [demektedir]" diyerek çürütmeye çalışmaktadır. İddianamenin bu muhakemeyi, yayımlanmasının ardından Rapor'u eleştiren bazı Kürt milliyetçileri tarafından dillendirilen bir savla noktalaması ironik bir durum yaratmaktadır: "Türkiyeli denilmesi önerilirken aslında ülkenin adının yani Türkiye isminin de etnik bir çağrışım yaptığı da her nasılsa fark edilmemiş midir?"

İddia edilen şekli oylama ihlallerini ve bunların itham edilen suçlarla ilintisini açıklarken, iddianame şunları ileri sürmektedir:

Burada suçun oluşmasına yol açan husus oylanan raporun toplantı yeter sayısı olmadığı ... halde geçerli ve usulüne uygun kabul edilmiş bir karar gibi gösterilmesi ve kurulun Başbakanlıkla herhangi bir ilgisi olmadığı halde adeta Devletin itiraflı havası vermek istenircesine "Başbakanlık" raporu olarak kamuoyuna duyurulmasıdır.

Bu beyanın ardından normal olarak, iddianamenin, böylesi suçları cezalandıran Ceza Kanunu maddelerine atıfta bulunması beklenir; oysa bu suçlarla hiçbir ilgisi bulunma-

¹⁹ Bkz. iddianame, s. 6-8; Grieves, a.g.k. s. 23-24 ("Azınlık, Fransız hukukuna yabancıdır" ve "İspanya Anayasası da, tıpkı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası gibi, milletin bölünmezliği ilkesine yer vermiştir").

yan 216. ve 301. maddelerin tekrarından başka bir atıf yapılmamıştır. Bu nedenledir ki, savcının bu dolambaçlı yola sapması ve bu "suçlardan" bahsetmesi şaşırtıcıdır.

İddianame, oylamanın geçersizliğini ilan etmeye çabaladıktan sonra, bahsi geçen iki hükme dayalı hukuki iddialarına dönmektedir. Savcı öncelikle, aşağıdaki ifadeleri kullanarak 301. maddeyi –"devletin yargı organlarının alenen aşağılanması" bahsinde– ele almaktadır:

... [Slon [fıkra]da] [301. maddeye Temmuz 2003'te eklenen, daha önce bahsi geçen fıkra] eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamalarının suç oluşturmayaacağı kuralı getirilmiştir. Ancak soruşturma konusu olan raporda eleştiri yapılmasından ve düşünce açıklamasından ileriye gidilmiş, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin temel unsurları hedef alınmış, bu yapılırken de rapor Başbakanlıkça hazırlanmış bir belge gibi takdim edilmiştir.

216. maddenin değerlendirilmesinde ise, şu yöntemle analiz yapmaktadır:

...[Bu suçun oluşması için;

- İnsanlar, birbirlerine karşı düşmanlığa veya kin beslemeye tahrik edilmeli,
- Bu tahrik, sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge farklılığına dayanılarak yapılmalı,
- Tahrik yapılırken hareketler, kamu düzenini bozma olasılığını ortaya çıkaracak şekilde olmalı,
- Ve nihayet
- Failde cürmün kastı bulunmalıdır.

Bunun hemen ardından, Rapor karşıtları tarafından sergilenen şiddet olaylarına atıfta bulunularak iddianame sonlandırılmaktadır: "Şüpheliler tarafından hazırlanıp kamuoyuna duyurulan 'azınlık hakları ve kültürel haklar' raporunda, açıklanmasından sonra kamuoyunda yarattığı inşial ve tepkiler de göz önüne alındığında tüm bu unsurlar mevcuttur."

Savunma

Bu davada Profesör Oran ve Kaboğlu, Oya Aydın tarafından koordine edilen ve başta Ankara, İstanbul, İzmir, Batman ve Diyarbakır baroları olmak üzere Türkiye'nin çeşitli illerinden gönüllü olarak davayı üstlenen yirmi beşin üzerinde avukattan oluşan bir ekip tarafından temsil edilmiştir. "Dava İzleme Raporu" isimli kitapçığa göre, bu ekip şu teknik hususları dikkate almıştır:²⁰

1) Kovuşturma İzni: Akademik Kurum

²⁰ Gieves, *agk*, s. 26-27.

Her iki sanık da akademisyendir. Yüksek Öğretim Kanunu, "[üniversite idaresinden] izin alınmaksızın kovuşturma başlatılmayacağını öngörmektedir. Bu davada böyle bir izin istenmemiş veya alınmamıştır." Ancak iki profesör de, şu iki nedenden ötürü avukatlarınca bu hususun vurgulanmaması gerektiği konusunda mutabakata varmışlardır: (1) İmtiyazlı muamele görmek istememişlerdir ve (2) daha da önemlisi, mahkemeye çıkıp savunmalarını yüksek sesle okumak istemişlerdir.

2) Kovuşturma İzni: Adalet Bakanı

"301. madde [eski hali] [(daha önce de 159. madde)] kapsamında bir kovuşturma başlatılabilmesi için Adalet Bakanı'ndan izin alınması gerekmektedir. Böyle bir izin alınmamıştır." Her iki profesör de, sanıklar lehine olduğu durumlarda bile usul konularında eski kanunun üstün gelebileceği konusunda mutabakata varmışlardır. Ayrıca, bu teknik hususun yukarıdaki alt bölümde açıklanan ikinci nedenden ötürü mahkemede vurgulanmaması gerektiği konusunda da mutabakata varmışlardır.

3) Görev ve Yetki

İddia konusu suç medya aracılığıyla öğrenildiği için, soruşturma başlangıçta basın ve medyaya ilgili kanunlar kapsamında başlatılmıştır. İddianamenin neden basın davalarına bakan bir mahkeme yerine sıradan bir ceza mahkemesine gönderildiğini anlamak güçtür. Dahası bu kovuşturma, medyadaki yayın tarihini müteakip iki ay içerisinde başlatılması gerekirken, Rapor'un yayımlanmasından on ay sonra açılmıştır. Her iki profesör de mahkemede kendilerini şahsen savunmuşlardır.

Duruşmalar

İlk duruşma 15 Şubat 2006'da, yabancı ülkelere ve büyükelçiliklerden gelen elliye aşkın gözlemcinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.²¹ Savunma tarafından duruşma öncesinde daha büyük bir duruşma salonu talep edilmiş olmasına karşın bu talep karşılanmamıştır; salonda sadece savunma avukatlarının büyük bir kısmına yetecek kadar yer bulunduğu, gözlemcilerin büyük bir kısmı duruşma salonunun dışında kalmıştır. Duruşma sabah saat 10:00'da başlamış ve hiç kesilmeksizin akşam 19:00'a kadar devam etmiştir. Türkiye'deki pek çok hâkimin aksine, duruşma hâkimi hoşgörülü bir davranış sergilemiştir. Şikâyetçi konumundaki iki şahsın davaya "müdahil" olarak katılma talebini de reddetmiştir.²² Öte yandan, savunma tarafından dile getirilen teknik

²¹ Bu yabancı gözlemciler arasında, iki sanığa destek amacıyla, 38 ülkedeki akademisyenler ve avukatlar arasından toplam 1257 imza toplamış olan dokuz akademisyenden müteşekkil uluslararası bir Girişim Grubu'nu temsilen Profesör Jean-Pierre Marguenaud (Fransa), Profesör Olivier Dubos (Fransa) ve Profesör Tania Groppi (İtalya) de bulunuyordu (Bordeaux'dan Profesör Christian Grellois 10 Mayıs 2005 tarihinde yapılacak üçüncü duruşmaya katılacaktır). Savcı Muhittin Kaya'ya gelince; bu savcı, Türkiye'deki hukuk sistemine göre, iddianameyi hazırlamış olan savcıdan (Nadi Türkaslan) tümüyle farklı bir şahıstı.

²² Müdahil, temel menfaatleri doğrudan ve ağır bir biçimde zedelenmiş olan ve bu nedenle, tanıkları sorgulamak,

hususlarda, 301. madde kapsamında kovuşturma izni konusu dışında hiçbir karar vermemiştir. Bu konuda ise, Adalet Bakanı'nın iznini istemek için Adalet Bakanlığı'na yazı yazmaya karar vermiştir. Duruşmanın tarihi aylardır biliniyor olmasına rağmen, anlaşılan hâkim beklemeyi tercih etmiştir.²³ Hâkim ayrıca, oylama usulüne ilişkin olarak Danışma Kurulu üyelerini tanık olarak dinlemeye karar vermiştir. Savunma, bunun

yenil tanıklar çağırarak, daha yüksek bir yargı organına temyiz başvurusunda bulunmak vs. gibi savcıninkine benzer yetkilerle-davaya katılabilen kişidir. Örneğin, okul masrafları babası tarafından ödenen on beş yaşındaki bir çocuk, babasını öldüren kişiye karşı müdahil olmayı talep edebilir. Azınlık Raporu davasındaki hâkimin bu ret kararı, aylardan beri, "kanunu hukuk bağlamı dışında kullanmaya" alışmış olanlara karşı indirilmiş ilk ve dolayısıyla da çok ciddi darbedir.

Bu durumu bir Batılıya açıklamak zor da olsa, deneyeceğim. 2005 yılından beri, Türkiye'de ifade özgürlüğü davalarında, bilhassa da 288. (bu "Giriş" bölümünün sonuna bakınız) ve 301. maddeleri içeren davalarda ilginç bir uygulama hâsıl olmuştur. Bir grup özel şahıs savcıya gidip, "şu şu kişi tarafından yayımlanan şu şu makale Türklüğü aşağılıyor; soruşturma başlatmalı ve bir iddianame sunmalısınız" demektir. Savcı da bunu yapmak zorundaymış gibi, çoğu zaman bu şikâyete riayet etmektedir. Zira iki yıldan beri, küreselleşmeye (bilhassa da AB'ye) ve Kürt örgütü PKK'nın terörüne gösterilen tepkiler nedeniyle çok güçlü bir etnik Türk milliyetçiliği akımı ortaya çıkmıştır.

İddianamenin sunulmasının ardından, bu şahıslar hâkime gidip bu kez de "Türklük aşağılandı. Biz de Türkünüz. Bu nedenle bize müdahil sıfatı tanımalısınız" demektir. Ve hâkimler de buna riayet etmektedir. Fakat Azınlık Hakları davası gibi "kemiksiz" bir ifade özgürlüğü davasında bu kadarı muhtemelen çok fazla kaçacaktır. Nitekim hâkim bu talepleri reddetmiştir.

23 Adalet Bakanlığı'ndan izin alınması konusunu daha ayrıntılı bir şekilde açıklamak gerekiyor. 301. maddenin "Türklüğün aşağılanmasını" cezalandıran ilk fıkrası, AKP Hükümeti için gerçek bir sıkıntıya dönüşmüştür. Aslında, yeni Ceza Kanunu'nun 1 Haziran 2005'te yürürlüğe girmesinden önce, bir mahkeme haftalık Ermeni gazetesi *Agoş*'un Genel Yayın Yönetmeni Hrant Dink'i altı ay hapis cezasına mahkûm etmiş bulunuyordu ("Appeal Court Upholds Suspended Prison Sentence Against Hrant Dink", Reporters Without Borders, 12.07.2006, bkz. http://www.rsf.org/article.php3?id_article=14391; "Turkey: Article 301: How the law on 'denigrating Turkishness' is an insult to free expression", Uluslararası Af Örgütü, 5-6, (UAÖ Endeksi: EUR 44/003/2006), 01.03.2006, bkz. [http://web.amnesty.org/library/pdf/EUR440032006ENGLISH/\\$File/EUR4400306.pdf](http://web.amnesty.org/library/pdf/EUR440032006ENGLISH/$File/EUR4400306.pdf)). Ancak geniş çevrelerce tanınan Türk romancısı Orhan Pamuk 1 Haziran'dan sonra aynı suçtan yargılandığında işler değişir, çünkü Türkiye'de ve özellikle de yurtdışında büyük tepkiler oluşmuştur. Bu nedenle, devletin "ne şisi ne de kebabi yakmasını" sağlayacak bir "çıkış yolu" bulunur. 1 Haziran'dan önce eski Ceza Kanunu'nun geçerli olduğu dönemde, 159. madde (301. maddenin eski hali) yukarıda belirtildiği üzere, kovuşturma için Adalet Bakanı'nın izin vermesini şart koşmaktadır. 5237 (2004) sayılı Türk Ceza Kanunu, 765 (1926) sayılı Türk Ceza Kanunu'nun ve bu kanun üzerinde yapılan değişikliklerin yerini almıştır. Yeni kanun bu izni şart koşmamaktadır. Dahası, Ceza Usul Kanunu, Ceza Kanunu'nun aksine, sanık aleyhinde hükümler taşıması halinde dahi yeni kanunun uygulanacağını öngörmektedir. Yine de, Pamuk'un davasındaki hâkim bakana yazı yazarak bakanın iznini ister. Bakan verdiği yanıtta, doğru bir şekilde, yeni kanun kapsamında böyle bir yetkisi bulunmadığını dile getirmiştir.

O sırada, benzer bir davada Adalet Bakanlığı'nın Yargıtay'a yazdığı yazıda, ilk derece mahkemesinin kararının bozulması gerektiğini söylediği ve karşılığında şu yanıtı aldığı ortaya çıkar: "1 Haziran'dan önceki davalarda ya izin vermemisiniz, ya da izin vermeyi açıkça reddetmelisiniz." Yargıtay'ın bu kararı ilk derece mahkemesine ulaştığında mahkeme iznin reddedildiğini varsayar. Bu yorum karşı kimse temyiz yoluna başvuramaz ve dolayısıyla bu yorum bir kural haline gelir. Bu durum, başta devlet olmak üzere tüm ilgili taraflara bir çıkış yolu sağlar. Sanık mahkûm edilmemiştir, dolayısıyla bilhassa AB'den ağır tepkiler yağmaz. Sanık beraat da etmemiştir, dolayısıyla devlet itibarını yitirmemiş ve "sosyal düzen" bozulmamıştır. Bundan sonra, 301. madde davaları bir bir düşürülmeye başlanır. Aynı süreç Azınlık Raporu duruşmasında da kullanılacaktır.

Adalet Bakanı Cemil Çiçek hakkında son bir açıklama yapmak gerekirse; verdiği yanıt doğrudur, çünkü yeni kanun kapsamında fiilen hiçbir yetkisi bulunmamaktadır. Fakat bu yetkisi bulunuyorken (1 Haziran'dan önce), bir ifade özgürlüğü davasında kovuşturma izni vermiştir. Bu dava daha önce bahsi geçen, Hrant Dink aleyhindeki davadır ve Dink, yazdığı kinayeli makale aslında Ermeni diasporasını eleştirmekte olduğu halde "Türklüğü aşağılamaktan" mahkûm edilir.

dikkati Rapor'dan başka yöne çekmekten ve davayı uzatmaktan başka bir işe yaramayacağını söyleyerek bu karara ısrarla itiraz etmiştir; zira dava konusu sadece Azınlık Raporu metnidir ve savcı oylama usulüne dair hiçbir suçlamada bulunmuş değildir. Hâkim bu itirazı reddetmiş ve oylama hakkında savunmanın dile getirdiği hususları istisnasız onaylayan tanıkları dinlemiştir.

İkinci duruşma 11 Nisan 2006 tarihinde yapılmıştır. Bu duruşmada da başka tanıklar dinlenmiştir. Fransa'dan Profesör Christian Grellois, yukarıda bahsedilen Girişim Grubu'nu temsilen duruşmaya katılmıştır.²⁴ Hâkim, bakandan yanıt geldiğini ve bu yanıtta yeni kanun kapsamında bakanın hiçbir yetkisi bulunmadığını söylediğini açıklamıştır. Dolayısıyla, mahkeme bu yanıtı menfi yönde yorumlamıştır ve 301/2. maddeyle ilgili suçların düşmesine ve 216/1. maddeyle ilgili yargılamanın devamına karar vermiştir. Savcı kendi mütalaasını açıklamayı reddetmiştir; mütalaasını açıklamış olsa, savunmanın da son kanaatler için hazır olması dolayısıyla hükme varılabilecektir.²⁵

Üçüncü ve son duruşma 10 Mayıs 2006 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Daha önceki duruşmalardan kısa sürmüştür. Son iki tanık dinlenmiştir. Savcı, mütalaasını okumuş ve 301/2. madde kapsamındaki suçlamaların düşmesini ve sanıkların 216/1. madde kapsamında beraatini talep etmiştir. Savunma her iki maddeden ötürü de beraat talep etmiştir. Hâkim, kararını açıklamıştır: 301/2. madde kapsamındaki suçlamalar düşürülmüş ve sanıklar 216/1. madde kapsamındaki suçlamalardan beraat etmiştir.²⁶

Duruşma Sonrasındaki Olaylar

Kararın açıklanmasının ardından, Profesör Oran, 15 Şubat 2006 tarihindeki ilk duruşma öncesinde, günlük *Radikal* gazetesine savunmasıyla ilgili yaptığı bir açıklama hakkını da başlatılan yeni bir soruşturma kapsamında sorgulanmak üzere savcılığa çağırılmıştır. Bu soruşturma yeni Ceza Kanunu'nun 288. maddesi kapsamında başlatılmış²⁷ ve Oran ifadesini vermeden, henüz bilinmeyen bir nedenle sonlandırılmıştır.

24 Christian Grellois, Montesquieu-Bordeaux IV Üniversitesi Rektör Yardımcısı, "Destekçilere Açık Mektup", 05.05.2006, bkz. <http://www.collectifvan.org/article.php?r=4&id=1751>.

25 Duruşmaların sonunda ve hâkim tarafından hükmün açıklanmasından önce, savcı görüşünü açıklar—beraat veya mahkûmiyet ister—ve müdafî avukatları beraat talep etme şeklindeki son kanaatlerini açıklarlar. Bu davada savcı konuşmaktan imtina etmiş; böylece dava ertelenmiştir.

26 *Yeni Türk Ceza Yasası'nda Düşünceleri İfade Hürriyeti, İnsan Hakları İçin Ceza Yasası Reformu Projesi* (der.) Yılmaz Ensaroğlu ve Jonathan Sugden, İnsan Hakları Gündemi Derneği, 2006, bkz. http://www.rightsagenda.org/dosyalar/dokuman/tcy_tr.doc.

27 Türk Ceza Kanunu (TCK) 288. madde: "Bir olayla ilgili olarak başlatılan soruşturma veya kovuşturma kesin hükümle sonuçlanıncaya kadar savcı, hâkim, mahkeme, bilirkişi veya tanıkları etkilemek amacıyla alenen sözlü veya yazılı beyanda bulunan kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır." Ayrıca bkz. *Yeni Türk Ceza Yasası'nda Düşünceleri İfade Hürriyeti, İnsan Hakları İçin Ceza Yasası Reformu Projesi*, (der.) Yılmaz Ensaroğlu ve Jonathan Sugden, İnsan Hakları Gündemi Derneği, 2006, http://www.rightsagenda.org/dosyalar/dokuman/tcy_tr.doc.

Savunma, 301/2. maddeyle ilgili olarak verilen karara karşı derhal Yargıtay'da temyiz yoluna gitmiştir. Ceza Usul Kanunu'nun 223/9. maddesi, "derhal beraat kararı verilebilecek hallerde durma, düşme veya ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilemez" hükmünü taşımaktadır.²⁸ İki profesör, nihayetinde ya beraat edecekleri ya da mahkûm olacakları bir şekilde yargılanmak istemişlerdir. Ankara Cumhuriyet Başsavcısı Hüseyin Boyrazoğlu da, şaşırtıcı bir biçimde, kararı temyize götürmüştür; fakat bu temyiz dilekçesi, duruşmalarda Sayın Kaya tarafından dile getirilen savcılık talepleriyle aynıdır. Boyrazoğlu, iddianameyi hazırlayan Savcı'yla (Türkaslan) aynı iddiaları öne sürmüş ve bunun yanı sıra iki şikâyetçinin "müdahil" olarak kabul edilmesini istemiştir.

Dosyanın kendisine ulaşmasının ardından, Yargıtay savcısı, 9 Ekim 2006 tarihinde, iki profesörün avukatlarının azınlık davasında dile getirdikleri taleplerle neredeyse tıpatıp aynı taleplerde bulunmuştur: 1) İki şikâyetçinin "müdahil" olarak kabul edilmeme kararının onanmasını, 2) İki profesörün 216/1. madde kapsamındaki suçlamalardan beraati kararının onanmasını, ve 3) Adalet Bakanı'nın, iki profesörün 301/2. madde kapsamında yargılanmasına açıkça izin vermesini veya bunu açıkça reddetmesini talep etmiştir.

Yargıtay'ın bu davayı 2007 yılı içerisinde karara bağlaması beklenmektedir.

Güncelleme

Dosya Yargıtay 8. Ceza Dairesi'ne gitmiş, Daire 12.07.2007 tarihinde aldığı 2007/5583 sayılı kararla ilk derece mahkemesinin beraat kararını bozmuştur.

Bununla birlikte, bu sefer Yargıtay Başsavcılığı bu bozma kararına itiraz etmiş, bunun sonucu olarak dosya bu konudaki son merci olan Yargıtay Ceza Genel Kurulu'na (YCGK) sevk edilmiştir.

YCGK, 18.07.2008 tarihli kararıyla iki profesörün beraatlarını tasdik ederek davayı bitirmiştir.

Bu karar bir "içtihadı birleştirme" kararı değildir. Fakat en yüksek merci tarafından verilen bir karar olduğu için ilk derece mahkemelerini kaçınılmaz olarak etkileyecek ve birçok yönden Türkiye'deki ifade özgürlüğüne büyük katkıda bulunacaktır. Çünkü Rapor'un şiddet çağrısı içermemesi nedeniyle "kamu düzeni" ve "kamu güvenliği" açısından "açık ve yakın tehlike" taşımadığını söylemektedir. Diğer yandan, YCGK çok önemli bir özgürlüğü tescil etmiştir: Rapor, şiddet içermediği için, devletin Anayasa'yla belirlenmiş temel resmi görüşünü reddedebilir; bu, ifade özgürlüğüne dahildir.

²⁸ CMK 223/9. madde.

* ABD'de yayımlanan yazının "Giriş" bölümü burada bitmektedir. Olayın bundan sonrası Baskın Oran tarafından yukarıdaki gibi güncellenmiştir. -y.h.n.

KÜRT SORUNUNDA İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ: MEVZUATTA-UYGULAMADA AYRIMCILIK VE ÇİFTE STANDART

Meral Danış Beştaş

Giriş

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) aday ülke olarak kabul edilmesini takiben 1999-2004 yılları arasında demokratikleşme ve temel haklar alanında olumlu gelişmelerin yaşandığı genel kabul görmektedir. AB sürecinde, Anayasa'da ve yasalarda değişiklikler getiren uyum paketleriyle birlikte suçların kovuşturulması yöntemi, gözaltı süreleri, sanık hakları, yargılama yöntemleri ve bazı suçların unsurlarında değişiklikler yapılmıştır.

Yapılan değişikliklerde, özellikle "terör suçları veya terör amacıyla işlenen suçlar" olarak bilinen suçlarla ilgili eski düzenlemeler bazı değişikliklerle korunmaya çalışılmıştır. Bu konuda, ikili ve ayrımcı hukuk korunmuştur. Kaldırılan Devlet Güvenlik Mahkemeleri (DGM) yerine, aynı görevlerle ve aynı yargılama yöntemiyle yargılama yapmak üzere Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemeleri kurulmuştur. Kamuoyunda da sıkça tartışıldığı üzere, DGM'lerin önceki ayrıcalıklı konumları korunmuş, yargılama yöntemleri değiştirilmeden isimleri kaldırılmıştır. Görev alanlarında kalan suçların kovuşturulmasında hem sanık hakları hem de gözaltı süreleri bakımından farklı ve ayrı kurallar konulmuştur.

Hukuk ve insan hakları alanında yapılan önemli değişikliklerin başında, 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı yeni Türk Ceza Kanunu (TCK) gelmektedir. Düşünce ve ifade özgürlüğüyle ilgili ilk akla gelen ve uluslararası alanda da sıkça tartışılan, TCK'nın 301. maddesidir. Ancak, gözlerden uzak ve tartışılması istenmeyen sorunların yaşandığı yerlerde, düşünce ve ifade özgürlüğünün sınırlandırılması veya ortadan kaldırılmasında TCK'nın 301. maddesi uygulanmamaktadır.

Kürt sorununa ilişkin düşüncelerini dile getiren insan hakları savunucuları, siyasetçiler, yerel yöneticiler, sivil toplum kuruluşu temsilcileri ve bir bütün olarak toplumun birçok kesiminden kişiler, 5237 sayılı yeni TCK'nın 215., 216., 217., 220., 288. ve 314. maddeleri kapsamında yargılanmakta ve ağır cezalarla cezalandırılmaktadır. Belirtilen hükümler, yorum yoluyla düşünce ve ifade özgürlüğünün engellenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır.